

базирується тільки на фрагментарних тезисах, що містяться в наведених державних програмах і концепціях.

Ключевые слова: електроенергетический комплекс, оптовий ринок електричної енергії, Енергетическа Стратегія України, електроенергетическіє відносини.

PERSPECTIVES OF DEVELOPMENT OF COMMERCIAL AND LEGAL PROVISION OF FUNCTIONING OF THE WHOLESALE MARKET OF ELECTRIC ENERGY

Бутяк О. Ю.

The article contains analysis of electric energy complex, suggested by the state in programme documents, concerning reforming of existing model of the wholesale market of electric energy. The author treats the level of development of suggested models critically and puts the question about impossibility of creation of adequate commercial and legal provision, basing only on fragment theses, which are contained in named state programmes and conceptions.

Key words: electric energy complex, wholesale market of electric energy, Energy strategy of Ukraine, electric energy relations.

УДК 346.3(477):339.9

ОКРЕМІ ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ЩОДО ЗМІСТУ ДОГОВОРУ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС ПРО ВІЛЬНУ ТОРГІВЛЮ

Н. І. Самойлова, здобувачка

Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

Сформовано окремі правові позиції щодо змісту договору між Україною та ЄС про створення зони вільної торгівлі. Вони можуть бути використані в переговорному процесі, що триває. Серед них зазначено: необхідність надання Україні перехідного періоду для гармонізації національного законодавства з законодавством ЄС у сфері технічного регулювання та узгодження такої кількості винятків з названого режиму, зокрема, у сфері державних закупівель, що відповідають національним економічним інтересам України.

Ключові слова: *договір про зону вільної торгівлі, технічне регулювання, зовнішньоекономічна діяльність, захист національного товаровиробника.*

Постановка проблеми. Сьогодні, в умовах тотальної глобалізації, жодна держава не може дозволити собі бути в ізоляції. Спираючись виключно на

власні сили, неможливо самостійно формувати свою зовнішньоекономічну діяльність, тому зростає роль міжнародних економічних об'єднань. Цей аспект набуває надзвичайної актуальності і для України у зв'язку із вступом нашої держави до СОТ та бажанням приєднатися до зони вільної торгівлі ЄС.

Укладання та реалізація положень угоди про зону вільної торгівлі (ЗВТ) між Україною та ЄС, як очікується, має сприяти встановленню тісних економічних зв'язків з країнами Європи. Перш за все створення ЗВТ передбачає відкриття доступу до внутрішнього ринку ЄС.

Слід зауважити, що узгодження положень угоди про створення ЗВТ наразі триває, а отже, ґрунтовний прогноз можна буде зробити лише після досягнення остаточної згоди сторін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі зазначену тему зачіпала відносно обмежена кількість дослідників, серед яких можна назвати В. Юсупова, І. Газизулліна. Більшість робіт, однак, присвячено проблемам зовнішньоекономічної діяльності, проте у них не розкриваються особливості такого правового режиму у форматі договору між ЄС та іншими країнами про вільну торгівлю.

Надзвичайної актуальності набувають дослідження і оцінювання впливу лібералізації торгівлі з ЄС на економіку України. З метою прогнозування можливих наслідків від створення ЗВТ науково-дослідні організації провели низку досліджень з цього питання:

- «Нова зовнішня політика України. Погляди аналітиків». Міжнародний центр перспективних досліджень. Інститут світової політики;
- «Дослідження економічних передумов та оцінка можливих наслідків створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС». Інститут економічних досліджень та політичних консультацій;
- «Аналіз перспектив торговельних відносин між Україною та ЄС у контексті щодо переговорів щодо розширеної угоди». ECORYS;
- «Перспективи поглибленої вільної торгівлі між Європейським Союзом та Україною». Центр європейських політичних досліджень. Інститут світової економіки і Міжнародного центру перспективних досліджень;
- інші.

Формулювання цілей. Змоделювати можливі наслідки укладення угоди про створення ЗВТ для вітчизняних товаровиробників і структури вітчизняної економіки взагалі.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, ЗВТ передбачає скасування експортних та імпорتنих тарифів. Україна зараз перебуває в стані переговорів з ЄС щодо створення поглибленої ЗВТ, так званої ЗВТ+, що передбачає скасування не тільки імпорتنих та експортних тарифів, а й нетарифних торговельних бар'єрів. Скасування нетарифних бар'єрів потребує адаптації українського законодавства, адміністративних та регуляторних процедур до за-

конодавства та процедур ЄС. Це в свою чергу призведе до значних витрат з боку як держави, так і бізнесу. Однак пристосування до нових стандартів і правил потребуватиме збільшення витрат у короткостроковій перспективі, а у довгостроковій – сприятиме підвищенню конкурентоспроможності України на світовому ринку. Саме така поглиблена інтеграція може бути корисною для України, оскільки об'єктивно є стимулом до запровадження глибоких внутрішніх реформ. Проте як країна з перехідною економікою, на відміну від розвинених індустріальних і постіндустріальних держав ЄС, Україна повинна здійснити колосальну роботу, аби оцінити, яку частину законодавства ЄС вона може прийняти без непоправних негативних наслідків для власної економіки і соціальної сфери. Існує реальна загроза знищення деяких українських галузей після початку роботи ЗВТ з ЄС і відкриття українського ринку. Поспіх і непродуманість на переговорах, відсутність структурних реформ в економіці легко можуть перетворити цю загрозу на реальність [1].

Скасування митних тарифів вплине на дохідну частину державного бюджету, але ці втрати з часом будуть компенсовані за рахунок зростання нових доходів держави, наприклад, доходів від непрямих податків, що їх сплачують компанії, які використовують нові ринкові можливості.

Інтеграція України до Європейського економічного простору (а в перспективі і політична інтеграція до ЄС) є реальним майбутнім Української держави. Однак, національні товаровиробники не готові до таких економічних змін і потребують державної підтримки. Дослідженням цього питання займається В. Юсупов, який зазначає: «Основними напрямками державної підтримки українського експорту має стати створення організаційно-правових механізмів, спрямованих на перехід до нових стандартів якості вітчизняної продукції, наближених до стандартів, прийнятих на основних експортних ринках, а також державне сприяння в процесі реєстрації української продукції в ЄС у відповідності до процедур REACH» [2].

Постає питання про відповідність української хімічної промисловості міжнародним стандартам, а також про її конкурентоспроможність. Виконання приписів REACH є неможливим для представників малого та середнього бізнесу України, цей сегмент потребує державної допомоги, надання відповідних пільг, оскільки такі підприємства не в змозі виконувати приписи і процедури REACH на всіх етапах виробничого циклу. Насамперед держава повинна забезпечити швидку і повну гармонізацію нормативно-правової бази хімічної промисловості України з європейською нормативно-правовою базою. Має бути переглянута діюча нормативно-технічна документація: стандарти, ТУ, сертифікати на відповідність; продукція що виготовляється, повинна відповідати міжнародним нормам з екологічної та хімічної безпеки.

Витрати на гармонізацію стандартів, технічне регулювання і процедури оцінювання відповідності зростуть, але їх можна буде зменшити завдяки фі-

нансовій та технічній підтримці ЄС. Після завершення процесів гармонізації і адаптації збільшаться можливості експорту українських товарів не тільки до ЄС, а й до інших країн. Очікується, що припущення щодо наближення технічних стандартів позитивно позначиться на зростанні в галузі перероблення сільськогосподарської продукції, галузі машинобудування та електроніки, виробництва тканин та готового одягу, автомобілів та галузі сільського господарства завдяки невисокій вартості [3]. Наслідком цього може стати підвищення експортного потенціалу нашої держави. Імовірно, посиляться позиції вітчизняного товаровиробника як на зовнішньому, так і внутрішньому ринках, а споживачі отримають більш якісну продукцію.

Приєднання України до ЗВТ ЄС і введення в дію на території нашої держави європейського законодавства посилять процеси злиття і поглинання дрібних та середніх товаровиробників великими. Це спричинено вимогами щодо стандартизації та сертифікації, які сильно відрізняються від тих, що діють нині в Україні. Також це призведе до появи так званих технічних бар'єрів, оскільки Україна і ЄС ставлять різні вимоги до якості і характеристик своєї продукції, через що експортні можливості вітчизняних товаровиробників будуть сильно обмежені. Розроблення і впровадження нових механізмів стандартизації та сертифікації потребують суттєвих витрат, значна частина яких припаде на виробників. Отже, для того, аби бути конкурентоспроможною, Україна потребує допомоги від ЄС. Ця допомога має бути як фінансовою, так і організаційною. Тільки за її наявності в нашій країні будуть оперативно впроваджені нові стандарти якості продукції і створені сучасні центри стандартизації та метрології. Доцільним може стати розроблення поетапного плану впровадження стандартів якості ЄС в Україні.

Безперечним засобом захисту національного товаровиробника може стати надання йому переважного права участі у державних тендерах. У такий спосіб буде обмежено доступ імпортерів при здійсненні державних закупівель.

Участь у такій зоні перш за все впливатиме на торговельні можливості та кількість інвестицій. Збільшення кількості іноземних інвестицій справлятиме позитивний вплив на економіку України.

Поступове виконання Україною умов ЄС для створення ЗВТ+ вже стане першим кроком до збільшення довіри європейських інвесторів до економіки нашої держави. Отже, створення поглибленої ЗВТ між Україною та ЄС може стати одним із головних інструментів, що суттєво та позитивно вплине на інвестиційну активність в Україні. Створення ЗВТ+ матиме вагомий позитивний ефект також завдяки проведенню реформ і законодавчих змін, спрямованих на загальне поліпшення інвестиційного клімату. Наслідком таких змін може бути налагодження економічних зв'язків між нашими та іноземними бізнесовими колами. Україна має можливість стати більш привабливим економічним партнером.

Позитивно вплине на інвестиційний клімат запровадження європейських недискримінаційних, прозорих і передбачуваних умов ведення бізнесу та спрощених адміністративних процедур.

Наслідком створення ЗВТ завжди є зростання конкуренції на внутрішньому ринку. Лібералізація імпорту створює загрозу для національних товаровиробників. Існує велика загроза для малого та середнього бізнесу, оскільки далеко не всі з їх представників зможуть адаптуватися до нових економічних умов. Паралельно із цим виникає проблема витиснення іноземним товаровиробником вітчизняного з його самого внутрішнього ринку.

Для уникнення таких негативних наслідків необхідними є державна допомога, підтримка та поступки з боку ЄС. Підтримка в адаптації законодавства до норм та стандартів ЄС, включаючи надання технічної допомоги, обмін досвідом між державними службовцями і цільові консультації та підтримка через механізм обміну інформацією про технічну допомогу.

Встановлення нових стандартів, вільний доступ імпорту на український ринок, зростання конкуренції між національними та іноземними виробниками на вітчизняному внутрішньому та зовнішніх ринках можуть призвести до того, що деякі галузі української економіки можуть виявитися неконкурентоспроможними, що ставить під загрозу існування багатьох товаровиробників.

Стає очевидним, що Україна потребує впровадження перехідного періоду для адаптації національного товаровиробника до нових економічних реалій. Виробники під час цього періоду повинні здійснити модернізацію, переоснащення виробництва, вивести свою продукцію на новий якісний рівень. Все це допоможе підготуватися вітчизняним виробникам до посилення конкуренції з європейськими товарами. За цей час має відбутись адаптація нашого законодавства до стандартів ЄС. Проте слід зазначити, що доцільним є встановлення конкретних строків перехідного періоду з метою уникнення його затягування.

Найкращим сценарієм для українських виробників буде асиметричне обнуління ставок: ЄС знизить увізне мито безпосередньо після набрання угодою чинності, Україна – упродовж перехідного періоду, тривалість якого залежатиме від конкурентоспроможності національної продукції конкретної товарної групи [4].

Отже, поступове зняття бар'єрів у доступі до ринків може стати серйозним випробуванням для деяких галузей в Україні, якщо вони не використають можливості перехідного періоду для необхідної адаптації. Разом із тим лібералізація імпорту з боку України може надати їй підприємствам зручніший доступ до постачання ресурсів, товарів та обладнання, що потрібні для їхньої роботи. З точки зору експорту українські виробники отримають вільний доступ до ринку ЄС, що об'єднує понад 500 мільйонів споживачів із високим рівнем доходів – споживачів майже всіх видів товарів.

Водночас, безумовно привабливими для України є перспективи появи доступу до величезної кількості нових ринків збуту, джерел валютних надходжень і капіталовкладень.

Одним із найбільш уразливих секторів економіки є сільське господарство. Сільськогосподарські виробники потребують державної допомоги, створення умов, за яких вони матимуть можливість залучати кредитні кошти на пільговій основі. Необхідним є надання абсолютного пріоритету державним програмам розвитку аграрного сектору. На сьогодні цей сектор економіки є захищеним, оскільки й досі не створено ринок землі і не структуровано сільське господарство.

У 2000 р. Україна почала здійснювати державну підтримку аграрних підприємств, було запроваджено механізм пільгового кредитування, який передбачає часткове покриття (за рахунок державних коштів) відсотків за використання сільськогосподарськими виробниками кредитів комерційних банків. Отже, стає очевидним, що у разі приєднання України до ЗВТ сільське господарство об'єктивно потребуватиме встановлення тривалого перехідного періоду. Значною допомогою для національного товаровиробника може стати впровадження пільгового кредитування на час цього перехідного періоду.

Разом із посиленням конкуренції надзвичайного значення набуває охорона довкілля. Зростання економічної активності, приплив товарів, збільшення кількості інвестицій у виробництво можуть призвести до забруднення навколишнього природного середовища. Однак, при підписанні угоди про ЗВТ в Україну можуть прийти нові екологічно чисті технології, а також інвестиції, необхідні для заміни старих екологічно шкідливих технологій.

На сьогодні обсяги експорту та імпорту між Україною і ЄС (порівняно з іншими країнами Центральної та Східної Європи) досить незначні. Це пояснюється відсутністю в нашій державі сучасної розвиненої системи методів стимулювання експорту, страхування ризиків та гарантування системи зобов'язань. Проте ситуація може докорінно змінитися разом із укладенням угоди про створення ЗВТ між Україною і ЄС, у межах якої вітчизняні експортери вимагатимуть від держави створення аналогічної інфраструктури підтримки експорту. Отже, Україна потребує створення господарсько-правового механізму стимулювання експорту. Тому, необхідним є надання нашій державі перехідного періоду строком на п'ять років (для розроблення такого механізму) з метою захисту національного товаровиробника.

Режим державної допомоги в Україні орієнтовано на цілі галузі та види виробництва. Фактично він підтримує багато неефективних компаній і не захоплює їх до змін. Упровадження механізмів державної допомоги ЄС вплине на розвиток багатьох галузей української економіки завдяки зниженню рівня корупції, наданню державної допомоги окремим компаніям, галузям і регіонам з високим рівнем безробіття. А оскільки велика частина державної допомоги

ЄС, зазвичай, спрямовується на розв'язання проблем захисту довкілля, енергозбереження, інноваційного розвитку, то адаптація України до правил ЄС призведе до зменшення споживання енергії та стимулювання економічного зростання завдяки науковим інноваціям.

Упровадження інновацій є одним із основних стратегічних напрямів державної політики соціально-економічного розвитку держави. Головне питання державної науково-технічної та інноваційної політики – це реалізація власних конкурентних переваг, зміцнення позицій вітчизняних виробників на світовому ринку. Основним завданням держави є концентрація фінансового та інтелектуального капіталу на нових пріоритетних напрямках. Інновації – це універсальний інструмент розв'язання проблем конкурентоспроможності українського експорту. Так, створення великих конкурентоспроможних технопарків здатне виконати функцію рушійної сили розвитку і є необхідним кроком для нашої держави на шляху до євроінтеграції. Держава повинна заохочувати реалізацію низки відповідних інноваційних проектів у межах спеціальних технологічних парків.

Спрощення митних процедур призведе до збільшення витрат на переоснащення митниць і підготування кадрів, але в подальшому витрати окупатимуться за рахунок скорочення штату митниць і збільшення зовнішнього товарообігу.

При укладенні угоди особливу увагу слід приділити спірним об'єктам інтелектуальної власності, а саме найменуванням місця походження товарів (коньяк, шампанське та ін.). Необхідно залишити за українськими товаровиробниками використання таких назв. Доцільним є створення державної програми, яка була б спрямована на захист назв, притаманних для України, а також зафіксувати право вітчизняного товаровиробника на використання на українському ринку найменувань місця походження товарів держав — членів ЄС.

Значні переваги одержують пересічні споживачі, оскільки усунення наявних на сьогодні митних тарифів та нормативно-правових бар'єрів призведе до підвищення якості товарів і послуг, збільшить їх розмаїття. А вища якість товарів поліпшує загальні стандарти життя. Очікується, що споживачі одержать значну вигоду від ЗВТ здебільшого через дешеві ціни на сільськогосподарські і промислові продукти та послуги. У разі зниження тарифів на цукор не тільки споживачі платитимуть за нього меншу ціну, а й кондитерська промисловість відчує на собі позитивний ефект від зниження ціни на цей основний інгредієнт у своєму виробничому процесі.

Змодельоване зниження тарифів у металургійній галузі, галузі машинобудування та електроніки призводить до зменшення цін на проміжну продукцію, що позитивно позначиться на рівні цін на споживчі товари в усіх галузях української економіки [5].

Угода має включати умови щодо доступу України до програм ЄС, зокрема у сфері енергозбереження і інновацій, а саме Сьомої Рамкової програми Європейського Співтовариства. Основною метою РП7, на яку передбачається витратити близько 72 723 млн євро, є створення базованого на знаннях суспільства, побудова Європейського дослідницького простору, досягнення досконалості у науково-технологічних дослідженнях шляхом виконання таких чотирьох програм, як кооперація, ідеї, люди, потенціал [6].

ЄС зацікавлений у створенні ЗВТ не менш, ніж Україна, оскільки укладення такої угоди означатиме для ЄС появу значної кількості кваліфікованої і дешевої робочої сили, а також великого споживчого ринку і потенційного ринку інвестицій та інновацій.

Висновки. Важко робити прогнози, оскільки переговори щодо створення ЗВТ між Україною та ЄС тривають. Проте у разі укладення такої угоди необхідним буде надання Україні перехідного періоду тривалістю п'ять років, за час якого в українському законодавстві та економіці має відбутися низка системних змін. ЗВТ потребує великих витрат на переоснащення підприємств, розроблення нових законопроектів, однак у майбутньому такі зміни можуть призвести до позитивних наслідків.

Слід зауважити, що при укладенні договору необхідно враховувати інтереси всіх національних товаровиробників, а не тільки тих, для яких створення ЗВТ є безумовно вигідним кроком. Слід мати на увазі інтереси малого та середнього бізнесу. Держава повинна забезпечити швидку і повну гармонізацію нормативно-правової бази України з нормативно-правовою базою ЄС. Має бути переглянута нормативно-технічна документація: стандарти, технічні умови, сертифікати на відповідність. Це призведе до підвищення рівня якості продукції національного товаровиробника, а з часом і до підвищення рівня якості життя в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анализ европейского законодательства REACH и его применения в контексте практической внешнеторговой деятельности товаропроизводителей и трейдеров химической и нефтехимической продукции в Украине. Аналитическое исследование [Електронний ресурс]. – Черкаassy, 2007. – Режим доступу : <http://www.niitekhim.2mcl.com>.
2. Юсупов, В. А. Господарсько-правове забезпечення зовнішньоекономічної політики держави : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / В. А. Юсупов. – Х., 2009.
3. Нова зовнішня політика України. Погляди аналітиків. Міжнародний центр перспективних досліджень [Електронний ресурс] / керівник проекту: Саша Тессье-Столл. – К., 2010. – Режим доступу: http://www.icps.com.ua/files/articles/61/39/Zvit_ICPS_2010_UKR_for_site_last.pdf.
4. Оцінка наслідків угоди про вільну торгівлю між Україною та ЄС. Міжнародний центр перспективних досліджень [Електронний ресурс] / керівник проекту та

редактор публікації : Ольга Шумило. – Черкаси, 2007. – Режим доступу: http://wto.in.ua/files/content/articles/fta_eu_impact.pdf.

5. Аналіз перспектив торгівельних відносин між Україною та ЄС у контексті переговорів щодо розширеної угоди [Електронний ресурс] підготовлений: ECORYS Роттердам, 13 грудня 2007. – Режим доступу: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2010/june/tradoc_146265.pdf.
6. Адамюк Д. І. Сучасні підходи Європейського Союзу до стимулювання інноваційних процесів / Д. І. Адамюк // Вісн. НЮАУ ім. Ярослава Мудрого. – 2010. – № 2. – С. 92–104.
7. Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Сер. : Екон. теорія та право. – 2010. – № 2. – С. 92–104.

ОТДЕЛЬНЫЕ ПРАВОВЫЕ ПОЗИЦИИ ОТНОСИТЕЛЬНО СОДЕРЖАНИЯ ДОГОВОРА МЕЖДУ УКРАИНОЙ И ЕС О СВОБОДНОЙ ТОРГОВЛЕ

Самойлова Н. И.

Сформулированы отдельные правовые позиции относительно договора между Украиной и ЕС о создании зоны свободной торговли. Они могут быть использованы в переговорном процессе, который продолжается. Необходимо предоставить Украине переходный период для гармонизации национального законодательства с законодательством ЕС в сфере технического регулирования и согласовать такое количество исключений из данного правового режима, например, в сфере государственных закупок, которые будут соответствовать экономическим интересам Украины.

Ключевые слова: договор о зоне свободной торговли, техническое регулирование, внешнеэкономическая политическая деятельность, защита национального товаропроизводителя.

SEPARATE LEGAL POSITION CONCERNING THE CONTENT OF THE AGREEMENT BETWEEN UKRAINE AND EU ABOUT FREE TRADE

Samojlova N. I.

The article defines some legal position regarding the agreement between Ukraine and EU to establish a free trade zone, they can be used in the negotiation process, which continues. Namely, it is necessary to give Ukraine a transition period for the harmonization of national legislation with EU legislation in the sphere of technical regulation, and to agree on number of exceptions to this legal regime, such as public procurement, which will meet the economic interests of Ukraine.

Key words: a free trade agreement, technical regulation, international business activity, protection of domestic manufacturers.